

K T A B Y A T

Ay e Nur ÖZDEMİR

Av. Atâ Terziba ı, Kerkük airleri, stanbul: Ötüken Ne riyat, 2013, 4 Cilt, 1648 s.

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra yeni kurulan devletin sınırları dı ında kalan Irak'ta ya ayan Türkmenle-rin kültür ve edebiyatını ortaya koyan en ciddi çalı malardan birisi, Atâ Terziba- ı'nın hazırlamı oldu u *Kerkük airleri* adlı eseridir.

Atâ Terziba ı on üç ciltlik bu eserinde, yakla ık dört yüz yıllık süreçte Kerkük'te do mu ve yeti mi olan 170'c yakın aire geni bir ekilde yer vermi tir. Söz konusu eserin ilk cildi 1963 yılında Ba dat'ta basılmı , 13. cildi ise 2012 yılında Kerkük'te yayımlanmı tır. Irak Türkmen edebiyatı alanında önemli bir rolü olan Atâ Terziba ı'nın uzun çalı malar sonucu Arap harfleri ile ortaya koydu u bu hacimli eseri, geni bir akademik çalı ma grubu (Prof. Dr. Ali hsan Öbek, Doç. Dr. Yüksel Topalo lu, Ay e Ta ralı, Ar . Gör. Duygu Dalbudak ve Ça da Albayrak) tarafından Latin harflerine aktarılmı ve Ötüken Ne riyat tarafından Kasım 2013'te dört cilt halinde okurların dikkatine sunulmu tur.

Irak Türkmenlerinin kültür ve edebiyatlarını kayıt altına alarak, unutulmasının önüne geçen bu büyük kültür ara tırmacısı, 1924'te Kerkük'te dünyaya gelir. Ö renim hayatına mahalle mektebinde ba layan Atâ Terziba ı,

---

* Ar . Gör., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, aysenurozdemir@trakya.edu.tr

e itimine Türk okulunda devam eder. Daha sonra Kerkük'te kaydoldu u Arapça ö retim veren liseyi de tamamlayan Terziba 1, 1950 yılında Ba dat Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olur ve Kerkük'te serbest olarak avukatlık yapmaya ba lar.

Irak Türklerinin edebiyatı, kültür, tarih, dil ve folklor dünyası üzerine önemli çalı malar ortaya koyan Atâ Terziba 1, 1950'li yıllardan sonra ismini duyurur. Çe itli dergi ve gazetelerde yazıları çıkan yazar, özgün çalı malarıyla da dikkatleri çeker. Yazarın ara tırma ve incelemelerini iki temel alanda yo unla tırdı nı görürüz.

Bunlardan ilki *sözel kültür alanı*dır. Terziba 1, sözel kültür açısından zengin bir birikime sahip olan Irak Türklerinin halk edebiyatı ve folklor ürünlerini yo un gayretler sonucu derlemi tir. Kerkük'ü merkeze alan bu çalı malarından üç ciltlik *Kerkük Hoyratları ve Manileri* adından da anla ılaca ı üzere folklorik bir çalı madır. Bununla birlikte *Kerkük Havaları ve Kerkük Eskiler Sözü* de aynı minvalde ele alınan bir di er eseridir. Yazarın yöneldi i ikinci inceleme sahası ise *yazılı kültür alanı*dır. Bu co rafyada konu ulan Türkçenin özelliklerini ortaya koyan *Kerkük A zı ve Türkmen Sözlü ü* yazarın dil üzerine de mesai harcadı nın göstergesidir. Bu çalı malar dı nda yakla ık yüz yıllık basın tarihini ele aldı ı *Kerkük Matbuat Tarihi* adlı bir eseri daha vardır. Bununla birlikte ortaya koydu u çalı maların en kapsamlısı on üç ciltlik *Kerkük airleri* ve yine üç ciltlik *Erbil airleri* isimli çalı malarıdır.

Yaptı ı çalı malarla ünü Irak sınırlarını a an yazar, binbir zorlukla ortaya koydu u *Kerkük airleri* isimli çalı masının ön sözünde yararlandı ı kaynakları belirtir. Geni bir yelpazeye yayılan bu kaynakların arka planında iir mecmuaları, Irak'ta yeti mi Türkmen airleri hakkında bilgi veren nadir eserler, divanlarına ve iir mecmualarına rastlanan bir kısım Kerküklü airin eserleri ve haklarında yazılmı olanlar, Kerkük'te çıkmı olan dergi ve gazeteler gibi çok zengin bir birikim bulunmaktadır. Yazar sadece Irak'ta de il, Türkiye'de, ran'da ve ba ka yerlerde yayımlanan eserlerden de yararlanmı tir. Ayrıca eri emedi i ve kullanamadı ı ancak önemli oldu unu dü ündü ü kaynakları de eserinde özellikle belirtmi tir. Yazar bu eseriyle Irak'ta Türkmen edebiyatı tarihini hazırlamak ve böylece umumi Türk edebiyatında noksan kalan bir alanın tamamlanması için de ilk adımı atmak gayesini ta ır.

Kitabında Kerküklü airlerin hayatlarını geni bir ekilde anlatmaya ve eserlerinden, iir ve nesirlerinden örnekler vermeye çalı an Atâ Terziba 1, böylece eserine “Kerkük'te Türkmen Edebiyatı antolojisi” vasfını

kazandırmak ister. Terziba 1 eserine her ne kadar antoloji vasfını kazandırmak amacı güttü ünü dile getirirse de *Kerkük airleri* tertibi, yöntemi ve kaynak kullanımı bakımından edebiyat tarihi özellikleri de ta ır. Eserde klasik airlere önem verildi i gibi, halk airlerine de yer verilmi tir. Atâ Terziba 1 de erli de ersiz ayrımı yapmadan Kerkük topraklarının yeti tirdi i bütün eski ve yeni airleri içine alacak ekilde eserini tertip etmi tir. kinci baskısında eserin yanlı larını düzeltme ve bazı yeni kaynaklar ı 1 ında eksiklerini tamamlama fırsatını yakalayan yazar, kitabını geni letilmi ekliyle ve resimlerle süslü olarak yeniden düzenlemi tir.

Çalı mada airler, kronolojik ekilde verilmi tir. Ele alınan airin adı, do um ve ölüm tarihleri belirtildikten sonra yararlanılan kaynaklara de inilmi tir. Ayrıca ele alınan airin hayatı, ahsiyeti, öhreti, tesiri ve eserlerinden bahsedilmi ve bölüm söz konusu eserlerden örnekler verilmek suretiyle tamamlanmı tir.

Yazar, eserini açık, duru ve saf bir Türkçeyle yazmı tir. Eserin dil özellikleri Türkçenin ba ka topraklarda ya ayan Türkler tarafından nasıl i lendi ini ve Türkiye Türkçesine ne denli benzedi ini göstermek açısından da somut bir örnek te kil eder.

Bu de erli külliyatta yer verilen airler ciltlere göre öyle sıralanmı tir:

Birinci Kitap (1. ve 2. Ciltler)

Birinci Cilt: Nevres, Bedrî, Es‘ad, Kasımî, ‘Örfî, Sâfî, Sâkit, Kâbil, Zeynelâbidin ve Mail.

kinci Cilt: Müftü, Lutfî, Mûr ‘Ali Baba, Gulamî, eyh Abdurrahman Hâlis, Salih, Faiz, eyh Rıza, Hâlisî, Mehmet Rasih, Ömer Öztürkmen ve Baha.

kinci Kitap (3., 4. ve 5. Ciltler)

Üçüncü Cilt: Mihri, Tabibo lu, Tabib, Muhammet Nevruzi, eyho lu, Hâkî, Râzî, akî, Nevres-i Sâlis, Hâvî, Ya‘kub Ziyaî, Sakıp, Mehmet Salih, Zulmî, Hakî, Lutfullah bin Veli Efendi, smail Mekkî bin Veli Efendi, Fadlullâh bin Veli Efendi, Fevzî, Tıflî, Rencûrî, Narî, Nak î, Haydaro lu ve Ayvazo lu.

Dördüncü Cilt: Ahmet Medenî, Abdullah Kudsî, Cevat Necipo lu, Rauf Görkem, Mektubizade Ömer Fevzi, Mustafa Sümer Salim, Molla Süleyman Salim, Mehmet Beha, Servet Kevser, Tisinli Rauf ve Nakı lızade Mustafa Muhib.

Be inci cilt: Mahmut Nedim, Salih Rifat, M. Galip, Aziz Sami, Mekki Lebib, Abdülkâdir Hulusî, Molla Kasım Hulusî, Sa'id Fıtrat, Seyit Salih, Ahmet Sabrî, Abdussamet Sabrî, Süleyman Vehbî, Abdulfettah Vehbî, Kâmil Vehbî, Kerimî, Rü dî, Re it Ali Dakuklu ve Re it Kâzım Bayatlı.

Üçüncü Kitap (6., 7., 8. ve 9. Ciltler)

Altıncı Cilt: Hicrî Dede, Abdullah Niyazi, Hü yar Dede, Didar Dede, Abdülmecit Vâfî, Mustafa Vâfî, Süleyman Vâfî, 'A kî, Süleyman Samî, Süleyman Ali Samî, Sıddik Osman, Abdullah Mazhar ve Hıdır Lûtfî.

Yedinci Cilt: Re it Akif, Mehmet Sadık, Esat Naip, Sadullah Müfî, Saîd Besim ve Mehmet Hatip.

Sekizinci Cilt: Osman Mazlum, zzettin Abdî, Tevfik Celâl Orhan, Nâzım Refik Koçak, Ömer A a Piryadî, Arap Fehmi, Celal Rıza ve Tâkî Bey.

Dokuzuncu Cilt: nâyet Koçak, âkir Sâbir Zirâatçi, Mehmet zzet Hattat, Ahmet Otrakçio lu, Necmettin Esin, smet Özcan, Ata Bezirgân, Ali Rıza Alaslan, Â ık Abbas, Yusuf Nuri, Sait Â ık ve ehnaz Hanım.

Dördüncü Kitap (10., 11., 12. ve 13. Ciltler)

Onuncu Cilt: Abdurrahman Askerî, Hâkî, Vecihî, Kâmî, Hamdî, Tıflî, Muhammed Salih Mektebdar, Tevfik Erkân, Hasan Hüsnî, Halil Münevver, Razî, Hasan Görem, Â ık Rızâ, ükür Hanzad, Mustafa Gökkaya, Ferah Gökkaya, ekibe Vandavî, Leyla Merdan ve Ümmî Nedime.

On Birinci Cilt: Mehmet Ramiz, Abdusettar Abdî, Abbas Kemal, Burhan Celal, Nasih Bezirgân, Fatih Saatçi, Ömer Zeynel, Hasan Necef Felahî, Ekrem Pamukçu, Talip Semin Dakuklu, Yasin Mahir, Mehmet Hamlegil ve Hayrullah Bellevo lu.

On ikinci Cilt: Fuat Hamdi, Ali Marufo lu, Abdulhalik Beyatlı, Bahaettin Salihî, Ali Saib, smail Serttürkmen, Fahrettin Ergeç, Hasan zzet Çarda lı ve Sabah Karaaltın.

On Üçüncü Cilt: Mustafa Fevzî, Mahmûd Tıflî, Ali Hikmet, Abdurrahman Fâni, Seyyid Mehmet Emin, Re id Sâlih, Hacı Veled efkat, Refik Hilmi, Molla Halil Zeki, Sinân Sa'id, Abdulkadir Nakîb, Seyfeddin Biravçı, Kahtân Hürmüzlü, Sami Tütüncü, brahim Neftçi, Cemil Emin, Mustafa Kemal Denden, Mehmet Mehdi Bayat ve Sabir Demirci.

Atâ Terziba ı, bir asra yakla an ömrünü, bir edebiyat incelemecisi ve kültür ara tırmacısı olarak do du u toprakların yazılı ve sözlü kültür ürünlerinin derlenmesine adamı bir ahsiyettir. Irak Türkmenlerinin ya adı ı

KİTAPİYAT

topraklarda Türk kültürü hakkında birçok ürünü bir edebiyat tarihçisi dikkati ile dar çevrelere sıkı maktan kurtarmı ve geni okuyucu kitleleri ile buluşturmuştur. Terzibaşı, özelde Türkmen edebiyatını genelde ise Türk edebiyatını yerel ve evrensel yönleriyle tüm dünyaya tanıtmak amacıyla hareket etmiştir.

Kerkük'te yetmişlerin hayatlarını ve eserlerini toplu olarak ortaya koyan bu çalışmada, uzun ve yorucu bir araştırmacının ürünüdür. Türk edebiyatının belli bir coğrafyayla sınırlı olmadığını, tarih boyunca farklı edebî biçimlerde ürünler yarattığını göstermesi açısından çalışmanın önemi büyüktür. Türk dilinin ve edebiyatının uzun yıllar aynı coğrafyayı paylaştığımız insanların zihin ve kalplerinde nasıl tezahür ettiği ve bugünkü edebiyatımızla bu ürünlerin etkileşimini metinler üzerinden görmek ve aynı kökten türemiş iki edebiyatı karşılaştırmak açısından da eserin faydası tartışılmazdır.

Bu tarz metin aktarmaları, kuşkusuz alfabe engeline takılan okurlara yeni bir ufuk ve alan açıyor. Bu itibarla *Kerkük airleri* gibi önemli bir külliyatı sorunsuz şekilde yeni yazıya aktaran ekibi kutlamak gerekiyor.